

"מפיקת מלחמות" מאת יעל לביא | יש לה חדשות בשבילך

באותם קטעים קצרים שבהם הוא מציג תזה על מקומה של התקשורת בחיינו וחובתה לאמת ולדמוקרטיה, הוא מקרין כאב אישי והכאה על חטא - אבל מעט הבנה היסטורית ופרספקטיבה

יצחק נוי

24 באוגוסט 2011

מפיקת מלחמות

יעל לביא. הוצאת ידיעות ספרים, 206 עמ', 98 שקלים

בקצת מאמץ אפשר לדמיין את עלילת הספר הזה כסיפור סינדרלה ישראלי: יעל, צברית ילידת ניו יורק, מגיעה לגיל גיוס. כרבים מבני גילה היא מבקשת לתרום תרומה ייחודית לבטחון המדינה בקהיליית המודיעין; זו שתמיד יודעת אחרונה על כוונות אויבינו. בקשתה נדחית בשל משוגת נעורים של אחותה הבכירה. העלבון מרחיק אותה מהגיוס ומישראל ומחזירה לעיר הולדתה - העיר התחרותית בעולם. בעזרת חוצפה ישראלית, כישרון ועבודה קשה האשה הצעירה מטפסת במהירות אל קומותיו העליונות של אחד מהיכלי התקשורת האמריקאית: חטיבת החדשות של רשת אי-בי-סי, שם עבדה כמפיקה ועורכת. המקום גבוה, החמצן בו דליל, אדי האלכוהול מעובים והראש סחרחר. מעטים מצליחים להחזיק שם מעמד לאורך זמן. יעל לביא אינה ביניהם. תקופת השנים הנסקרת בספר (2005-1994) היא תקופה ברוכה לאנשי החדשות, לאמור, רצופת אסונות לכל השאר: התקפת הטרור על ארצות הברית של 11 בספטמבר, מלחמה באפגניסטאן, מלחמה בעיראק, ההוריקן קתרינה המכלה את ניו אורלינס ועוד.

לביא נמצאה במרכז העשייה התקשורתית של כל זה. הזוועות שסביב והכנתן לצורכי הצופים שבבית רק העצימו את ההישג האישי (והמשכורת) שלה. כוכבים מהוללים קראו בשמה, שעות השינה התקצרו והיא נדחסה אל מטוסים בדרכם מארץ לארץ ומחורבן לחורבן, כוסית ויסקי רדפה סיגריה ובתווך אביה האהוב גווע לאטו בתל אביב. כמו בתסריט הוליוודי מצליח, יש בספר הזה הכל. הוא גם קל מאוד לקריאה וכרבים מספרי סוגת הסילון על עולם התקשורת וחיי המפורסמים, דרישותיו מן הקוראים מינימליות.

באותם קטעים קצרים שבהם הוא מציג תזה על מקומה של התקשורת בחיינו וחובתה לאמת ולדמוקרטיה, הוא מקרין כאב אישי והכאה על חטא - אבל מעט הבנה היסטורית ופרספקטיבה. כזאת, למשל, היא האמירה הנחרצת: "ללא יכולת שידור טלוויזיונית, ספק אם בתקופת מלחמת וייטנאם היה העם האמריקאי זוכה לצפות בתמונות גופותיהם של ילדים וייטנאמים שרופים ברקע דיווחים מעמיקים, ובסופו של דבר גם לשנות את דעתו כאומה שלמה כנגד אותה מלחמה". אמנם נאמר כי שידוריו של וולטר קרונקייט על

וייטנאם הם אלה שהעלו לתודעה של הצופים האמריקאים את הזוועות המתרחשות שם, אבל אצלי הדבר בכל זאת העלה תמיהה גדולה: גופות של ילדים שרופים מרצדות על מסכי הטלוויזיה מזה כעשור. הם אינם וייטנאמים אלא עיראקים ואפגאנים; אבל ילדים! וראה זה פלא, העם האמריקאי אינו יוצא לרחובות בהמוניו. האמנם נהפך לבלתי מוסרי בתוך דור, חרף הזוועה הנשקפת אליו בלא הרף ממסכי הטלוויזיה, המחשב האישי והטלפון?

העם האמריקאי מעולם לא היה מוסרי. מעולם גם לא חדל להילחם (ולשדוד את אדמות שכניו). אלא שבימי וייטנאם נאלץ לשלוח את בניו למלחמה בכוח חוקי גיוס משכבר הימים. הם התבטלו בינתיים, מן הטעם הפוליטי שמלחמות אפשר להמשיך ולקיים ובלבד שהדם המזין אותן יהיה דמם של ילדי השכן. אלה הרי מתגייסים לצבא מפני שלהוריהם אין חלופות טובות יותר להציע. כל כך פשוט.

מה לכל זאת ולרשתות הטלוויזיה ולאחריותן להציג בפני העם האמריקאי את האמת? העם יודע את האמת. חדשות הערוצים הגדולים מעולם לא היו בשבילו יותר מתחליף מודרני למשחקי הגלדיאטורים של העולם העתיק. וכמו במשחקים, המוסר שוטף את הרחובות רק כשהקבוצה שלך מתחילה להפסיד.

כיוצא בכך הוא המשכו הסמכותי של הרעיון שבאותו העמוד: "יש לשער שההתפתחות הטכנולוגית לקראת תחילת העשור האחרון של המאה הקודמת גם תרמה רבות לנפילת הקומוניזם ומסך הברזל, שכן המיידיות שבה החלה להגיע לרחבי העולם ולעמים שהיו סגורים לאינפורמציה מערבית, הפכה בהדרגתיות לבלתי ניתנת לעצירה". אני מטיל בכך ספק גדול. תרומה מכרעת לנפילת ברית המועצות היתה לתוכנית "מלחמת הכוכבים" ההזויה של רונלד רייגן. היא הביאה למירוץ חימוש מטורף מכל קודמיו ומוטטה כלכלית את "אימפריית הרשע", כפי שכינה אותה הנשיא האמריקאי. התקשורת הליברלית בארצות הברית ובמערב לא חדלה להאשים אותו בחרחור מלחמות, למרות שכל חטאו היה שחיפש דרך מילוט מרעיון העוועים של "השמדה הדדית מובטחת" (MAD) שבצלו חיו ארצות הברית, ברית המועצות ובעלות בריתן במשך 40 שנה.

בסופו של דבר, השפעתן של רשתות הטלוויזיה הגדולות על התהליכים העצומים האלה היתה זניחה. אין צורך לייחס לתקשורת בת ימינו יותר כוח משיש לה למעשה; למרות שהיושבים בקומותיהן העליונות של רשתות השידור ומערכות העיתונים סבורים לעתים כי הם מנהלים את העולם. עובדה היא כי 20 שנה לאחר התפרקות ברית המועצות, רוסיה של פוטין צועדת בעקביות לאחור, למרות התפתחויות טכנולוגיות עוצרות נשימה בשדה תקשורת ההמונים. אלו, אגב, חוללו מהומה רבתי בערי צפון אפריקה והמזרח התיכון, אבל את הדמוקרטיה הנחלמת ספק אם יביאו בעתיד הנראה לעין.

הצהרות גורפות מועדות מטבען לקריסה. כך, לדוגמה, בשיחת אפילוג רוויית אלכוהול עם חברותיה העיתונאיות, כשהמחברת קובעת: "גם אני חושבת שעיתונות אזרחית - וככל הנראה מקוונת - היא העתיד, אבל לצערי אנחנו עדיין לא מצאנו את הנוסחה הנכונה, הבריאה. אסור לנו לשכוח שעיתונות חייבת להיות אחראית. פייסבוק הוא כלי נפלא במובנים רבים. למשל, העובדה שהוא חושף ציבור רחב יותר ויותר לאינפורמציה מקיפה יותר ויותר. אבל הוא גם כלי מסוכן לעיתונות - כי הוא מכיל המון אינפורמציה שפתוחה לכולם, ואף אחד שם לא עושה בה סדר ומאמת אותה". סליחה, ומי אימת את סיפורי

הבדים של רנדולף הרסט, שעיתוניו לא חדלו "לדווח" באותיות קידוש לבנה על מעשי הזוועה שחוללו כביכול הספרדים בקובה? הלא האיש המגונה ההוא, בכוח עיתוניו ואהבת החרב של העם האמריקאי, אילץ את הנשיא מקינלי לצאת למלחמה נגד ספרד. המלחמה היתה קצרה. היא התחוללה לפני 113 שנים, כשדוקטרינת מונרו שימשה לה בסיס מוסרי. אבל באמת לא היה לה כל בסיס שכזה. גרוע מכך, היא היתה פרי הבאושים של טובי העיתונאים של רשת הרסט, שהיתה נתונה במלחמות גוג ומגוג נגד עיתוניו של ג'וזף פוליצר - גם הוא איל תקשורת חסר מעצורים שלא נתן לעובדות לקלקל לו סיפור טוב. 50 שנה אחר כך, לא חל שינוי של ממש בדרך לאמת: במסע הבחירות לנשיאות ב-1948, "ניו יורק טיימס" המכובד קשר את המועמד הרפובליקאי תומאס דיזוי למאפייה האיטלקית והרס את סיכוייו לנשיאות, על סמך מידע שהיה כולו עורבא פרח.

אם בכלל, רשתות הטלוויזיה הגדולות של העשורים האחרונים, שלביא מקוננת על שטחיותן והתחמקותן מאחריות לדמוקרטיה האמריקאית ולאמת, מעולם לא פעלו בשקיפות ובאחריות גדולות יותר. על בסיס השוואתי כמובן. מתי, לדוגמה, נתקלנו בעיתונות האמריקאית בתגובה אוהדת לטענת הקובנים כי אדמות גואנטנמו (116 קמ"ר) נחמסו מהם על ידי הינקים כ"שכר טרחה" על "שחרורם" מעול הספרדים? להזכירנו: זה היה "שחרור" שזם אדון הרסט כדי למכור יותר עיתונים בניו יורק.

לביא עושה בספר ניסיון לשחוט את הפרות הקדושות של התקשורת האמריקאית. אגב כך, היא מתירה לקוראים להציץ אל קודש הקודשים של העיתונות המשודרת - חדרי העריכה והאולפן. עובדה זו תרתק בלי ספק רבים, מכיוון שהיא פונה אל יצר המציצנות שלהם ובה בעת עורכת להם הכרות אגו עם "אגדות" תקשורת כמו פיטר ג'נינגס המנוח. בעשותה כן, ובניגוד לכוונתה המוצהרת, הופכת לביא לדוברת נלהבת של כל הרע שבתקשורת ההמונים: שטחיות, יהירות, רמיסה חסרת רחמים, לחץ מטורף ואלכוהוליות. סגנון כתיבתה הסחבקי הופך לטרחני לאחר עמודים אחדים. החן המחוספס והדוגרי מתאים לטור קצר בעיתון - לא לספר המבקש לקעקע מסורת ארוכת שנים.

בנוסף, לביא אינה מקפידה על דיוק. היו-אס-אס אנטרפרייז, למשל, אינה משחתת אלא נושאת מטוסים; ומטוסי הקרב F-16 אינם ממריאים ממנה (או מכל נושאת מטוסים אחרת). לאחר שהמחברת הגתה והפיקה שבוע של שידורים מסיפוני המפלצת הגרעינית ההיא, היית מצפה שתעמוד על "דקויות" שכאלה.

יש בספר גם קטעים נפלאים. לביא במיטבה כשהיא כותבת על געגועיה לאביה הנערץ, הזמר אריק לביא. אתה מתקשה לעצור בדמעותיך למקרא תיאורה של צעירה במצוקה נפשית לנוכח הזוועות שסביבה, כשהיא משאירה לאביה שהלך לעולמו הודעות בוכיות בטלפון שנדם.

לקוראים המתעניינים באחורי הקלעים של תעשיית החדשות, ומבקשים לספק את יצר סקרנותם הטבעי, אבל לא להתחייב להעמקה מטילת שיממון - בהחלט מומלץ לכלול את הספר הזה בערכת הפריטים שהם נוטלים אתם אל החוף.

יצחק נוי הוא היסטוריון ועיתונאי בקול ישראל